

Asia: VN/33074/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi alkoholilain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Alkoholilain tarkoituksena on vähentää alkoholin aiheuttamia haittoja sen käyttäjille, muille ihmisille ja koko yhteiskunnalle.

Vaikka alkoholijuomat tuottavat verotuloja yli miljardin, yrityksille elinkeinotuloja ja eri tavoin alkoholijuomien parissa työskenteleville työtuloja, alkoholinkäyttö aiheuttaa yhteiskunnalle, yrityksille ja yksilöille miljardien eurojen välittömiä ja välillisiä kustannuksia.

Aalto-yliopiston tutkijatohtori Niilo Luotosen toteuttaman raportin Numerot puhuvat 2: Alkoholin haitat suomalaisilla työpaikoilla (2023) mukaan alkoholi aiheutti suomalaiselle yhteiskunnalle varovaisesti arvioiden 1,4–1,6 miljardin euron kustannukset vuonna 2022. Tähän summaan sisältyvät ainoastaan alkoholin aiheuttamat sairaalajaksot, työkyvyttömyydet, kuolemat ja rikokset. Samana vuonna alkoholi aiheutti suomalaisille työnantajille arviolta vähintään 500 miljoonan euron menetykset pelkästään alentuneina työpanoksina.

Suomalaisten työhyvinvointi on heikompa kuin vuosiin. Työterveyslaitoksen tuoreiden kyselytutkimustulosten mukaan työhyvinvointi ei kesään 2023 mennessä ollut palannut koronapandemiaa edeltävälle tasolleen.

Alkoholin haittavaikutukset työelämään ja työnantajiin ovat selkeitä. Kustannukset syntyvät runsaasti alkoholia käyttävien kykenemättömyydestä osallistua työelämään ja siitä, että aiheutetaan työtä muille, esimerkiksi terveydenhuollolle ja oikeuslaitokselle. Lisäksi osa työn arvosta kanavoituu alkoholin aiheuttamiin varhaiseläkkeisiin ja sairauspäivärahoihin sekä siihen, että työn arvo jää alun perinkin alemmaksi alkoholin aiheuttaman tuottavuuden laskun myötä.

Vaikka alkoholijuomien kokonaiskulutus ja myös humalakulutus on vähentynyt vuodesta 2008 alkaen Suomessa, humalajuominen ja riskijuominen ovat yhä yleisiä. Edelleen alkoholin kokonaiskulutuksen vähenemisen myötä myös kuolleisuus alkoholiperäisiin tauteihin ja alkoholimyrkytyksiin on vähentynyt huomattavasti. Kuitenkin vuonna 2018 alkoholikuolleisuuden lasku taittui eivätkä alkoholikuolemat ole vähentyneet kulutuksen laskun kanssa samassa suhteessa.

Myös maksasairauskuolemien määrän lasku kääntyi nousuun vuoden 2018 alkoholilain muutoksen myötä. Tilastojen valossa alkoholin aiheuttamista maksasairauskuolemista on tullut uusi kansantauti. Keskeiseksi syyksi pitkän aikavälin tapausten lisääntymiseen tutkijat arvioivat alkoholinkulutuksen arkipäiväistymistä ja väestön lihomista.

Alkoholi on merkittävä ja yleisin tekijä väkivallan, onnettomuuksien ja tapaturmien taustalla. Alkoholi on merkittävä lähisuhdeväkivallan syy. Vuonna 2023 poliisilla oli 224 000 alkoholisidonnaista hälytystehtävää. Alkoholin hankinnan helpottumisen voidaan ennakoida lisäävän myös poliisin tehtäviä.

THL:n mukaan 54 % alkoholin käyttökertoista tapahtuu kotona ilman ulkopuolista seuraa. Vaikka alkoholin toimittaminen olisi lakiesityksen mukaan sallittua vain klo 9–21, sillä ei voida todennäköisesti ehkäistä lähisuhdeväkivallan eikä poliisin hälytystehtävien lisääntymistä.

Alkoholijuomien kotiinkuljetusta tai toimittamista koskevia tutkimuksia on julkaistu vasta vähän. Tietoa on saatu vain mm. Australiasta, Uudesta-Seelannista, Yhdysvalloista ja Hollannista, koska alkoholijuomien kotiinkuljetus on maailmanlaajuisesti melko uusi ilmiö. Silti muiden maiden kokemusten nojalla alkoholin toimittaminen ei ole ongelmatonta. Tutkimusten mukaan alkoholijuomien kotiinkuljetuksessa erityisenä haasteena on ikärajojen noudattaminen ja alkoholijuomien pikatoimitukset. THL:n tänä vuonna toteuttaman mielipidekyselyn mukaan vastanneista 75 % ei luottanut lainkaan tai luotti melko vähän siihen, että ikärajoja ja päihtyneille myynnin kieltoa voidaan valvoa tehokkaasti, jos alkoholin kotiinkuljetus sallitaan.

Alkoholin pikatoimitusten mahdollistaminen voi lisätä alkoholin riski- ja humalakäyttöä ja sitä kautta alkoholihaittoja. Lakiesityksessä alkoholin toimittamisen yhtenä suurena ongelmana on kuitenkin se, että se mahdollistaisi alkoholin pikakuljetukset jopa saman päivän aikana. Pikakuljetukset mahdollistavat pidemmän yhtäjaksoisen alkoholin juomisen.

Lakiesityksen itsellinen vaikutus jää todennäköisesti pieneksi, mutta alkoholin saatavuuden helpottamisella pienissä erissä lakimuutoksilla, saattaa olla kokonaisuudessa kauaskantoisia vaikutuksia väestön terveyteen ja turvallisuuteen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ja poliisin tehtävien lisääntymiseen jo ennestään kuormittuneessa tilanteessa.

Tutkimusten valossa on kiistatonta, että alkoholin helppo saatavuus lisää kulutusta ja on yhteydessä humalahakuisen alkoholinkulutukseen. Monissa maissa on havaittu, että kotiinkuljetusta hyödyntävät todennäköisemmin alkoholin riskikuluttajat.

THL:n uusimman arvion mukaan (Miten yleisiä perheiden päihdeongelmat ovat? 23/2024) Suomessa on noin 89 000 alaikäistä lasta, joiden toisella tai molemmilla biologisilla vanhemmilla on jossain vaiheessa ennen lapsen täysi-ikäisyyttä vakava päihdeongelma. Lisäksi ainakin 42 000 lasta elää perheissä, joissa nämä ongelmat ovat ajankohtaisia. Päihderiippuvuudesta kärsivien vanhemmille alkoholijuomien toimittaminen mm. kotiin mahdollistaa lähes tauottoman juomisen. Kun Suomessa alkoholijuomia juodaan tavallisimmin kotioloissa, vanhempien haitallinen alkoholinkäyttö aiheuttaa lapsille paljon turvattomuutta ja kärsimyksiä sekä pitkäaikaisia ongelmia monen lapsen elämään.

YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli kesäkuussa 2023 Suomea huomioimaan paremmin päihteitä käyttävien perheiden lapset ja heidän asemansa.

Edelleen päähallituspuolue Kokoomuksen eduskuntaryhmä julkisti kesäkuussa keskustelunavauksen lastensuojelun uudistustyöhön. Siinä esitettiin kymmenen keinoa hyvän lastensuojelun kehittämiseksi. Yhtenä keinona on, että lapsen etu on pantava etusijalle kaikessa viranomaistoiminnassa. Tällä lakiesityksellä ei ajeta lapsen etua.

Esitetty lakimuutos on siis vastoin niin Lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteita kuin myös päähallituspuolueen omia kirjauksia. Lisäksi lakiesitys on vastoin perustuslain 19 §:n asettamia velvoitteita yhteiskunnan olosuhteiden kehittämiseen yleisesti terveyttä edistävään suuntaan julkisen vallan eri toimintaloikoilla.

Hara Mervi
Suomen ASH ry